

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2023.4.07>

This publication was made with the funds of a joint Grant of
EEIP (Ukraine - France) and ChF "Education: Future"

Ірина КРИВИЧ,
Вікторія ОЛАЙА-ВЕРАНО

Психосоціальна підтримка дітей-переселенців у навчально-виховному процесі*

IRYNA KRYVYCH, VICTORIA OLAYA-VERANO. **Psychosocial support of children-migrants in the educational process.** *The article defines the content of the concepts "refugee" and "internally displaced person". Demonstrate the relevance of social and educational work of secondary schools to assist families with children in difficult life circumstances. Selected characteristic psychological syndromes, characteristic for children of migrants and internally displaced persons. These legal documents to guide the employees of psychological service of the education system for the organization of work. Described a method of psychological education that is used to reduce post-traumatic stress disorder caused by violence, depression, staying intense frustration and the like.*

Key words: internally displaced persons, IDPs, exclusion, frustration, socio-psychological adaptation, psychological method of education.

1. Постановка проблеми

Психологічна служба системи освіти є важливою складовою державної системи охорони фізичного і психічного здоров'я молодих громадян України і діє з метою виявлення і створення оптимальних соціально-психологічних умов для розвитку особистості. Особливо ця функція служби важлива в умовах складної соціально-політичної ситуації в країні [1].

Останнім часом дуже часто можна чути, як українців, які змушені були змінити місце проживання внаслідок чи то анексії Криму, чи військовим діям на Донбасі називають біженцями. Однак, слід зауважити, що вони не є такими. Почнемо з того, хто такий біженець. «Біженець – особа, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань». Таке визначення дає нам Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» [8].

Внутрішньо переміщена особа (згідно з чинним законодавством) є громадянин України, який постійно проживає в Україні, якого змусили або який самостійно покинув свою місце проживання в результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсякденних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [9].

У ситуації вимушеної міграції дуже високим є ризик виникнення психічно нестабільних станів, психічних розладів, спостерігається зниження самооцінки, рівня домагань. Отже, спеціально сформоване психологічно комфортне середовище, організоване з урахуванням специфіки соціальних проблем і психологічного стану мігрантів, здатне пом'якшити виникаючі складнощі соціокультурної адаптації, сприяти інтеграції мігрантів до приймаючої спільноти [2].

В цьому аспекті розгляду питання актуальним стає зміст соціально-педагогічної роботи загальноосвітніх навчальних закладів

з надання допомоги сім'ям з дітьми, що опинилися у складних життєвих обставинах.

2. Стан дослідження проблеми

Теоретичні розробки проблематики міграційних процесів у галузі психології торкаються проблем акультурації та психологічної адаптації мігрантів в іншому соціокультурному середовищі, тому здійснюються здебільшого у межах соціокультурного підходу. Вони аналізують ситуацію вимушеної міграції і способи реабілітації людини, що переживає посттравматичний стрес. Слід особливо відзначити роботи українських та російських вчених В. В. Гриценко, К. В. Коростеліної, Н. М. Лебедевої, Л. Е. Орбан-Лембрик, В. М. Павленко, М. І. Пірен, Г.У. Солдатової, Т. Г. Стефаненко, Н. С. Фрейкман-Хрустальнової, Л. А. Шайгерової, М.О. Шульги, зарубіжних науковців, а саме: І. Бабікер, Дж. Беррі, С. Бочнер, Р. Лінтон, Дж. Марсія, Д. Мацумото, М. Мід, К. Оберг, М. Херсковіц та ін. Важливими є погляди соціологів, політологів, економістів на проблему вимушеної міграції у сучасній Україні для визначення місця міграційних процесів у загальній структурі суспільства та їх впливу на соціально-економічний розвиток країни таких як: Войналович І. А., Малиновська О. А., Надрага В. І., Орбан-Лембрик Л. Е. та ін.

Отже, враховуючи вищевказане, необхідно узагальнити, що питання надання психологічної допомоги мігрантам не є новим, проте проблема психологічного супроводу вимушеним переселенцям є зовсім новою та неопанованою для вітчизняних фахівців, зокрема соціально-психологічна допомога дітям – переселенцям має фрагментарне висвітлення.

Метою статті є комплексний аналіз змісту соціально-педагогічної роботи загальноосвітніх навчальних закладів з надання допомоги сім'ям з дітьми, що опинилися у складних життєвих обставинах, зокрема аспекти організації діяльності працівників психологічної служби.

3. Виклад основного матеріалу

Події під час конфлікту на Сході України спричинили появу нової категорії населення – внутрішньо переміщених осіб (ВПО). За даними ЮНІСЕФ, у лютому 2017 р. було офіційно зареєстровано 1 626 137 внутрішньо переміщених осіб, в тому числі 225 866 дітей [4].

Для практичних психологів України останній рік став роком викликів. Нові категорії клієнтів: воїни, які беруть участь в АТО,

члени їх сімей, сім'ї, де є загиблі, внутрішньо переміщені люди вимагають застосування специфічних форм і методів в організації психологічної роботи з указаними категоріями. Страх, депресія, замкнутість, зневіра у власні сили і добро, відсутність перспектив для розвитку та життя, конфлікти – ось лише деякі проблеми, з якими приходять на консультацію люди, що були вимушені переїхати з місць постійного проживання в інші регіони України. Значна їх кількість були безпосередньо в місцях воєнних зіткнень, а тому за всіма ознаками є людьми, які переживають психологічну травму. Крім того, у 20% постраждалих протягом певного часу спостерігаються ознаки посттравматичного стресового розладу: флешбеки (повторне переживання думок, подій або окремих елементів травмуючої події), уникання (громадських місць, окремих людей, звичних речей), підвищена збудливість/ тривожність, інвазивні думки (світ небезпечний, я в небезпеці) [10].

Необхідно вказати, що у будь-якому конфлікті найбільше страждає найуразливіша категорія населення – діти. Саме вони зазнають значних складностей соціального і психоемоційного характеру, пов'язаних зі зміною середовища проживання та звичного кола спілкування, особливо, якщо така міграція спричинена війною [9].

В окремих психологічних працях виділяють типові психологічні синдроми, характерні для дітей-мігрантів та внутрішньо-переміщених осіб:

- психологічна інкапсуляція (дитина повністю замикається в собі);
- сімейна та групова ізоляція (замикання в сім'ї або групі однолітків);
- соціальна дезорієнтація (намагається включитися в життя суспільства, але через неадекватне сприйняття соціальних норм не в змозі це зробити).

Нерідко у ВПО, в тому числі й у підлітків, виявляються особливості, що сприяють їх участі в екстремістських акціях, зокрема: агресивність, делінквентність, девіантність, негативне ставлення до місцевого населення, почуття відчуженості, соціальної несправедливості. Таким чином, діти стикаються із проблемою соціальної дезадаптації. Дезадаптаційний стан провокує неуспішність, погану поведінку, дитина переходить до категорії важковиховуваних, «групи ризику». Ставлення оточення до дитини погіршується і, як наслідок, поведінка важкого учня стає ще менш керованою.

Очевидно, що дезадаптація призводить до функціональних, а іноді й органічних порушень психічного та соматичного здоров'я учнів, тому проблеми таких учнів необхідно вирішувати комплексно, мультидисциплінарно. З цією метою вимогою до навчальних закладів стає проведення для учнів, які прибули до закладу, та членів їх родин інтенсивних вступних програми знайомства з приймаючою громадою та її системою цінностей, місцевими традиціями, надання постійної освітньої підтримки у вивченні мови [9].

Робота спеціалістів з дітьми - вимушеними переселенцями полягає в наданні допомоги учням в адаптації до нових умов і повинна бути побудована з урахуванням складності ситуації, у якій опинилися сім'ї переселенців. Можливі психолого-педагогічні проблеми, характерні для дітей переселенців віком від 7 до 12 років: труднощі в навчанні, засвоєнні окремих предметів; невротичні реакції, фобії, порушення сну і апетиту, як наслідок перенесеного травматичного шоку; порушення поведінки; низький рівень загальної соціальної та психологічної адаптації. У дітей віком від 13 до 16 років можливі низька соціальна активність, недостатня соціально-психологічна адаптація, складності в міжособистісних контактах, невротичні та неврозоподібні реакції [10].

Працівникам психологічної служби системи освіти необхідно організовувати свою роботу відповідно до таких нормативно-правових документів:

- Лист Міністерства освіти і науки України від 11.03.2014 № 1/9-135 «Про надання психологічної допомоги учасникам навчально-виховного процесу»;
- Лист Міністерства освіти і науки України від 02.04.2014 № 1/9-186 «Щодо навчання дітей військовослужбовців, які переїхали з Автономної Республіки Крим та м. Севастополя на постійне місце проживання до інших населених пунктів України»;
- Лист Українського НМЦ практичної психології і соціальної роботи від 24.02.2014 № 26 «Про посилення психологічної допомоги населенню»;
- Наказ Міністерства освіти і науки України від 02.07.2009 № 616, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 23.07.2009 за № 687/16703 «Про внесення змін до Положення про психологічну службу системи освіти України»;
- Наказ Мінсім'ї молоді та спорту, МОЗ, МОН, Мінпраці, Мінтранспорту, МВС та Держдепартаменту з питань виконання

покарань від 14.06.2006 № 1983/388/452/221/556/ 596/106 «Про затвердження порядку взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах»;

- Лист Міністерства освіти і науки України від 25.07.14 №1/9-376 Про методичні рекомендації з питань організації виховної роботи у навчальних закладах у 2014/2015 навчальному році;
- Наказ головного управління освіти і науки КОДА від 24.03.2014 №94 Про надання психологічної допомоги учасникам навчально-виховного процесу;
- Наказ головного управління освіти і науки КОДА від 14.02.2011 №53 Про Порядок виявлення та здійснення заходів щодо підтримки дітей, які опинились в складних життєвих обставинах;
- Етичний кодекс психолога тощо [1].

Потрібно вказати, що відповідно до вищезгаданих нормативно-правових документів адміністрація закладу освіти здійснює облік цих сімей та скеровує здійснення їх психолого-педагогічного супроводу. Та окрім положень, які окреслені у вищезгаданих документах, під час організації діяльності працівників психологічної служби та педагогів необхідно звернути увагу на необхідність:

- створення сприятливого соціально-психологічного клімату в навчальному закладі та оптимізація змісту і форм психологічної просвіти педагогічних працівників і батьків;
- недопущення своїми діями чи бездіяльністю вторинної травматизації учасників навчально-виховного процесу та, у разі потреби, пере направлення дітей, батьків і педагогів до інших спеціалістів (психотерапевта, невролога тощо);
- застосування міжсекторальної взаємодії і мультидисциплінарного підходу до вирішення проблем, які виникають (за потреби звернутися до закладів і установ охорони здоров'я, підрозділів служби з надзвичайних ситуацій тощо з пропозицією співробітництва та координації у справі надання психологічної допомоги тим, хто її потребує);
- залучення до надання психологічної допомоги висококваліфікованих фахівців, практичних психологів, соціальних педагогів, психотерапевтів, консультантів ПМПК;
 - 1) організації для тих, хто безпосередньо працює з постраждалими;
 - 2) психологічну і професійну супервізію;

- 3) методичну підтримку у вигляді буклетів, методичних розробок, проведення навчальних семінарів і семінарів з обміну досвідом;
 - 4) матеріальну допомогу у вигляді необхідного приладдя і оргтехніки;
- внесення корективи у плани роботи всіх працівників психологічної служби, що задіяні у наданні допомоги постраждалим [1].

Необхідно підкреслити, що не всі діти вимушених переселенців потребують нагального глибокого психологічного втручання, але прагнуть отримати допомогу в тому, щоб справитися з життєвою ситуацією, що склалася. Тому пропонується досить простий, екологічний метод психологічної просвіти, який на сьогодні добре себе зарекомендував в роботі з родинами вимушених переселенців і шкільного середовища, яке має їх інтегрувати, адаптувати і реабілітувати [10].

Метод психологічної просвіти широко застосовується з метою зниження посттравматичного стресового розладу, викликаного насиллям депресії, при проживанні інтенсивної фрустрації тощо. В основу методу покладено наступний підхід: забезпечення інформацією людини, щоб допомогти їй зрозуміти, що з нею відбувається, що дозволить знизити її тривогу, диференціювати та назвати її переживання та переживання інших (тобто менталізувати) й перейти від звичної ролі пасивного сприйняття того, що відбувається, до активної позиції.

Суб'єктами психологічної просвітницької діяльності є всі учасники навчально-виховного процесу: самі діти, їх батьки, учителі, класні керівники (куратори, тьютори), соціальні педагоги, члени адміністрації. Такий вибір суб'єктів психологічної роботи дозволяє активізувати найбільш «менталізуючих» членів шкільного середовища, які, у свою чергу, допомагають створити підтримуюче середовище для тих, хто знаходиться в більш ураженому стані.

Процес психологічної просвіти полягає не тільки і не стільки в наданні теоретичних відомостей, скільки в навчанні навичкам менталізувати, як явно (вербально), так і неявно (інтуїтивно). Цей процес базується на:

- інформації про актуальний психоемоційний стан дітей, що прибули до школи із зони АТО, отриманої шляхом психодіагностики;

- інформації про можливі реакції дитячої психіки на фруструючу ситуацію, яку вони пережили;
- результатах спостереження за поведінкою дітей, їх навчанням, комунікацією з однолітками і дорослими (учителями, кураторами, адміністрацією та інш.);
- результатах оцінки психологічного стану батьків (за спостереженнями психолога, зроблених під час консультацій, та педагогів і членів адміністрації при вирішення певних, пов'язаних з навчально-виховним процесом питань) відносно їх здатності надавати дитині адекватну психологічну підтримку тощо. Ця інформація використовується при проведенні консультацій з батьками, самими дітьми, учителями, кураторами, адміністрацією. Також вона слугує базою при проведенні просвітницько-роз'яснювальних семінарів з учителями і батьками. Звичайно, при цьому зберігається конфіденційність відомостей стосовно конкретних дітей.

Ефективною формою роботи є психолого-педагогічні консилиуми, де розглядаються особливості кожної дитини індивідуально. При цьому важливо знаходити компроміс, уникаючи ситуацій оприлюднення конфіденційної інформації про кожного з учнів. Увага, швидше, зосереджується на наданні рекомендацій педагогічному колективу щодо вироблення коригуючої та розвивальної стратегії роботи з дитиною. Проте інформування хоч і допомагає зрозуміти, що відбувається з дитиною як їй самій, так і оточуючим, є тільки однією складовою розвитку процесу менталізації. Звичайно, коли вчитель або класний керівник ураховують емоційний стан дитини, є обізнаними, які захисні або компенсаторні механізми вона використовує, їм легше її підтримати або хоча б уникнути зайвого додаткового фрустрування. Але значно більш важливим є розвиток інтуїтивних механізмів реагування. Це відбувається і в ході консультацій з психологом; а також для цього можуть бути використані такі форми, як семінари-практикуми, спрямовані більше на розвиток окремих навичок. Потім такі форми роботи можуть, у свою чергу, проводитися педагогами в класах [10].

4. Висновки

Таким чином, необхідно узагальнити, що робота психологів з дітьми-вимушеними переселенцями полягає в наданні допомоги учням в адаптації до нових умов і повинна бути побудована з

урахуванням складності ситуації, у якій опинилися сім'ї переселенців. Можливі психолого-педагогічні проблеми, характерні для дітей переселенців віком від 7 до 12 років: труднощі в навчанні, засвоєнні окремих предметів; невротичні реакції, фобії, порушення сну і апетиту, як наслідок перенесеного травматичного шоку; порушення поведінки; низький рівень загальної соціальної та психологічної адаптації. У дітей віком від 13 до 16 років можливі низька соціальна активність, недостатня соціально-психологічна адаптація, складності в міжособистісних контактах, невротичні та неврозоподібні реакції.

Але не всі діти вимушених переселенців потребують нагального глибокого психологічного втручання, але прагнуть отримати допомогу в тому, щоб справитися з життєвою ситуацією, що склалася. Тому пропонується досить простий, екологічний метод психологічної просвіти, який на сьогодні добре себе зарекомендував в роботі з родинами вимушених переселенців і шкільного середовища, яке має їх інтегрувати, адаптувати і реабілітувати. В основу методу покладено наступний підхід: забезпечення інформацією людини, щоб допомогти їй зрозуміти, що з нею відбувається, що дозволить знизити її тривогу, диференціювати та назвати її переживання та переживання інших (тобто менталізувати) й перейти від звичної ролі пасивного сприйняття того, що відбувається, до активної позиції. Суб'єктами психологічної просвітницької діяльності є всі учасники навчально-виховного процесу: самі діти, їх батьки, учителі, класні керівники (куратори, тьютори), соціальні педагоги, члени адміністрації. Такий вибір суб'єктів психологічної роботи дозволяє активізувати найбільш «менталізуючих» членів шкільного середовища, які, у свою чергу, допоможуть створити підтримуюче середовище для тих, хто знаходиться в більш ураженому стані.

На нашу думку, враховуючи вищевказане, перспективою подальших досліджень може бути розробка комплексної програми психолого-педагогічного супроводу вимушених дітей-переселенців в умовах загально-освітнього закладу, включаючи метод психологічної просвіти.

References:

1. Адаптація учнів - переселенців до нового навчального закладу. / Нормативно-правове забезпечення діяльності щодо здійснення психолого-педагогічного супроводу дітей-переселенців. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://school2-ukr.kiev.ua/>

2. Блинова О.Є. Соціально - психологічні засади адаптації вимушених мігрантів / О.Є. Блинова // Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Том IX: Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія. – Випуск 9. – К.: Талком, 2016. – С.58-66.
3. Войналович І. А. Вимушені переселенці: зарубіжний досвід, стан і реалізація їх прав в Україні [Електронний ресурс] / І. А. Войналович, М. О. Кримова, Л. В. Щетініна // Інституційний репозитарій КНЕУ. – Режим доступу : <http://www.ir.kneu.kiev.ua:8080/bitstream/2010/5981/1/250-258.pdf>
4. Звіт про ситуацію в Україні №55 / ЮНІСЕФ. – 2017. // [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: https://www.unicef.org/ukraine/ukr/children_26268.html
5. Малиновська О. А. Україна, Європа, міграція: міграції населення України в умовах розширення ЄС / О. А. Малиновська. – К. : Бланк-Прес, 2004. – 172 с.
6. Надрага В. І. Проблеми вимушеної внутрішньої міграції населення в контексті концепції «суспільства ризику» / В. І. Надрага // Український соціум. – 2015. – №1(52). – С.135–140.
7. Орбан-Лембрик Л. Е. Вплив міграційних процесів на поведінкові прояви особистості / Л. Е. Орбан-Лембрик // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2008. – Вип.13. – Ч.1. – с. 3–15
8. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту. / Закон України. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012. - № 16. - ст.146
9. Проблеми адаптації тимчасово переміщених дітей у приймаючих громадах. / Модуль 1. Вступ. Роль освіти в адаптації тимчасово переміщених осіб. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://lft.multycourse.com.ua/ua/print_page/module/15
10. Соціально-педагогічна та психологічна допомога сім'ям з дітьми в період військового конфлікту: навчально-методичний посібник. / Упорядники: Бочкор Н.П., Лунченко Н.В. – К.: Агентство “Україна”. – 2015. – С.58-69, 143-162.

Transliteration of References:

1. Adaptatsiia uchniv - pereselentsiv do novoho navchalnoho zakladu. / Normatyvno-pravove zabezpechennia diialnosti shchodo zdiisnennia psykholoho-pedahohichnoho suprovodu ditei-pereselentsiv. // [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://school2-ukr.kiev.ua/>
2. Blynova O.Ie. (2016). Sotsialno-psykholohichni zasady adaptatsii vymushenykh mihrantiv / O.Ie. Blynova // Aktualni problemy psykholohii: zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H.S. Kostiuksa NAPN Ukrainy. Tom IXh:

- Zahalna psykholohiia. Istorychna psykholohiia. Etnichna psykholohiia. Vypusk 9. K.: Talkom, 2016. S.58-66.
3. Voinalovych I.A. Vymusheni pereselentsi: zarubizhnyi dosvid, stan i realizatsiia yikh prav v Ukraini [Elektronnyi resurs] / I. A. Voinalovych, M. O. Krymova, L. V. Shchetinina // Instytutsiinyi repozytarii KNEU. – Rezhym dostupu: <http://www.ir.kneu.kiev.ua:8080/bitstream/2010/5981/1/250-258.pdf>
 4. Zvit pro sytuatsiiu v Ukraini №55/YuNISEF. – 2017. // [Elektronnyi resurs] Rezhym dostupu do resursu: https://www.unicef.org/ukraine/ukr/children_26268.html
 5. Malynovska O.A. (2004). Ukraina, Yevropa, mihratsiia: mihratsii naselennia Ukrainy v umovakh rozshyrennia YeS / O. A. Malynovska. K.: Blank-Pres, 2004. 172 s.
 6. Nadraha V.I. (2015). Problemy vymushenoï vnutrishnoi mihratsii naselennia v konteksti kontseptsii «suspilstva ryzyku» / V. I. Nadraha // *Ukrainskyi sotsium*. 2015. №1(52). S.135-140.
 7. Orban-Lembryk L.E. (2008). Vplyv mihratsiinykh protsesiv na povedinkovi proiavy osobystosti / L.E. Orban-Lembryk // *Zbirnyk naukovykh prats: filosofii, sotsiologii, psykholohii*. Ivano-Frankivsk: VDV TsIT, 2008. Vyp.13. Ch.1. S. 3–15
 8. Pro bizhentsiv ta osib, yaki potrebuut dodatkovoho abo tymchasovoho zakhystu. / *Zakon Ukrainy*. // *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, 2012. - № 16. - st.146
 9. Problemy adaptatsii tymchasovo peremishchenykh ditei u pryimaiuchykh hromadakh. / Modul 1. Vstup. Rol osvity v adaptatsii tymchasovo peremishchenykh osib. // [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://lt.multycourse.com.ua/ua/print_page/module/15
 10. Sotsialno-pedahohichna ta psykholohichna dopomoha simiam z ditmy v period viiskovoho konfliktu: navchalno-metodychnyi posibnyk. / *Uporiadnyky*: Bochkor N.P., Lunchenko N.V. – K.: Ahentstvo “Ukraina”. – 2015. – S.58-69, 143-162.

Authors

Iryna Panteleivna KRYVYCH
*Doctor of Medical Sciences, Professor,
Department of Medical, Biological and
Valeological Foundations
of Life And Health, Faculty of Pedagogy
and Psychology,
NPU by M.P. Drahomanov,
Kyiv, Ukraine
E-mail: victoriaolaya@ukr.net*

Victoria Volodymyrivna OLAYA-VERANO

Senior Lecturer,

Department of Medical-Biological

and Valeological Foundations

of Life and Health, Faculty of Pedagogy

and Psychology,

NPU by M.P. Drahomanov,

Kyiv, Ukraine

E-mail: victoriaolaya@ukr.net

Abstracts

ІРИНА КРИВИЧ, ВІКТОРІЯ ОЛАЙА-ВЕРАНО. **Психосоціальна підтримка дітей-переселенців у навчально-виховному процесі.** У статті висвітлено зміст понять «біженець» та «внутрішньо переміщена особа». Продемонстрована актуальність соціально-педагогічної роботи загальноосвітніх навчальних закладів з надання допомоги сім'ям з дітьми, що опинилися у складних життєвих обставинах. Відокремлено характерні психологічні синдроми, притаманні дітям-мігрантам та внутрішньо-переміщеним особам. Вказані нормативно-правові документи, якими необхідно керуватися працівникам психологічної служби системи освіти для організації роботи. Охарактеризовано метод психологічної просвіти, що застосовується з метою зниження посттравматичного стресового розладу, викликаного насильством депресії, при проживанні інтенсивної фрустрації тощо.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, вимушені переселенці, дезадаптація, фрустрація, соціально-психологічна адаптація, метод психологічної просвіти.

IRYNA KRYVYCH, VICTORIA OLAYA-VERANO. **Wsparcie psychospołeczne dzieci imigrantów w procesie edukacyjno-wychowawczym.** W artykule omówiono znaczenie pojęć „uchodźca” i „osoba wewnątrznie przesiedlona”. Wykazano znaczenie pracy społeczno-pedagogicznej placówek ogólnokształcących w zakresie udzielania pomocy rodzinom z dziećmi znajdującymi się w trudnych sytuacjach życiowych. Wyodrębniono charakterystyczne zespoły psychiczne zauważalne u dzieci migrantów i osób wewnątrznie przesiedlonych. Wskazano normatywne dokumenty prawne, którymi powinni kierować się pracownicy służby

psychologicznej systemu edukacji w zakresie organizacji pracy. Scharakteryzowano metodę psychoedukacji stosowaną w celu zmniejszenia stresu pourazowego, wyjścia z depresji, wywołanej przemocą, w przypadku intensywnej frustracji itp.

Słowa kluczowe: osoby wewnętrznie przesiedlone, imigranci przymusowi, dezadaptacja, frustracja, adaptacja społeczno-psychologiczna, metoda psychoedukacji.

* *Стаття підготовлена у 2017 році (коли тривав 4-й рік війни, яку в 2014 році розпочала Росія проти України) і вперше представлена на I-й Міжнародній Міждисциплінарній Асамблеї "ПІТСР: дорослі, діти та родини в ситуації війни" (8-10 грудня 2017 року, м. Київ, Україна) (Ред.)*